

**Costion Nicolescu,
București**

O MISIUNE A BISERICII – PROPOVĂDUIREA „FRUMUSEȚII CARE VA MÂNTUI LUMEA“

***Abstract:** The world today. Not the world itself, which was created by God “very good” (Genesis 1: 31), but the man inside himself, in his beliefs and experiences. As the fall of man brought about the fall of the entire Cosmos, so the soul deformation of man deforms and intoxicates the world in which he lives. Salvation comes also from The Spring of beauty – God; He is “The Beauty which saves the world” as the well-known Dostoevsky expresses. The Church’s mission today, in a world that uses the aesthetic concept of ugliness is to show continuously to all, The Beauty, God, which can beautify us again.*

***Keywords:** mission, world, sin, ugliness, beauty, salvation.*

Izvorul și temeiul frumuseții, așa cum o avem (cât o mai avem !), o vedem și o receptăm noi, oamenii, stă în Creație. **Frumusețea Creației** este de negrăit. Pusă acolo din iubire – izvorul ei, spre bună înflorire și rodire – roșul ei. La sfârșitul fiecăreia dintre zilele Facerii, Dumnezeu constata că ceea ce făptuise era frumos¹. Dumnezeu este, cam

1. Traducând pe Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, părintele Dumitru Fecioru ajunge la următoarea concluzie în ceea ce privește lucrarea sa: „(...) în traducerea versetelor 8, 10, 12, 18, 21 și 25 din acest capitol al Facerii (n.n. capitolul 1), Sfântul Vasile mă silește să părăsesc tradiția traducerilor înaintașilor noștri, începând cu traducătorii Bibliei de la București din 1688 și până la ultima ediție a Bibliei, București, 1982 și să înlocuiesc: «bună», «bine» și «bune», cu «frumoasă», «frumos» și «frumoase». Aș fi dorit să păstrez lectura tradițională, dar nu mă lasă comentariul la aceste versete al Marelui Vasile. Poate că viitorii revizuiori ai Bibliei, dacă vor citi comentariile Sfinților Părinți la textul scripturistic, atunci când vor face revizuirea vechii traduceri a Bibliei, îmi vor da dreptate; vor accepta «inovația» și mă vor urma.”

în toate cele de El făcute, ceea ce noi am numi astăzi *un Artist*, unul fără egal, cu totul și cu totul genial. Omul a fost adus la existență în mijlocul unor alcătuiți extrem de frumoase. Totul în jurul lui era de o răpitoare frumusețe. Și cu osebire, desigur, frumusețea lui Dumnezeu. Grădina Edenului nu era o „grădină a deliciilor“, ci o Grădină a frumuseților. Condiția naturală generală a lumii și îndeosebi a omului fiind, în mod evident, una a frumuseții, după cum ne semnala Ecclesiastul cu mult înainte de venirea lui Hristos în trup: „*Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor*“ (Ecclesiastul 3, 11)². Sfântul Vasile cel Mare consideră că frumusețea Creației lui Dumnezeu spune despre desăvârșirea ei³. Într-adevăr, desăvârșire fără frumusețe nu se poate. Desăvârșirea se atinge când binele este înveșmântat în frumusețe și când el înveșmântează frumusețea. Căderea omului a însemnat, cu evidență, și căderea întregii Creații din frumusețea originară, aceea candidă și firească, fără fisură. Chiar și așa, în ciuda pângăririi ei tot mai teribile, se poate constata cum Natura persistă să ne arate o frumusețe evidentă, fascinantă și mai presus de orice tăgadă, adesea irezistibilă și inexplicabilă.

Încă și mai tainică este **frumusețea omului**, cununa Creației. Fiind făcut după chipul lui Dumnezeu, omul a fost făcut frumos. Femeia a însemnat, chiar, o sublimare a acestei frumuseți. *Nu era frumos ca omul să fie singur*, și atunci Dumnezeu i-a dăruit femeia (Facerea 2, 18). După atâția de *este frumos*, după atâta perfecțiune, Dumnezeu a constata că *ceva nu este frumos*, nu este destul de frumos, și atunci a desăvârșit. Problema însoțirii bărbatului cu femeia, a îndrăgostirii și a iubirii, este una de frumusețe, de împodobire a Creației întru perpetuarea de frumusețe. Femeia rămâne maxima frumusețe din tot ce a

(Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri, Omilii la Hexaïmeron, Omilia II*, 8, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 93-94, n. 18; la această notă 18 se face trimitere la Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea întâia, *Omilii la Facere*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1987, p. 49, n. 12).

2. Care ar fi aceste *toate*? Despărțirea apelor (1, 8), despărțirea apelor de jos de pământ (1, 10), apariția plantelor (1, 12), despărțirea luminii de întuneric (1, 18), facerea animalelor acvatice și a păsărilor (1, 21), facerea animalelor terestre (1, 25). Sunt facerile de început de lume ale lui Dumnezeu.

3. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron, Omilia III*, 10, p. 108-109.

creat Dumnezeu. Nimic nu o poate întrece. Comentând facerea femeii, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „*Vezi că Bunul Dumnezeu nu S-a oprit, ci adaugă binefaceri după binefaceri!*”⁴. Dumnezeu aflat în continuă lucrare de creare și femeia ca *binefacere* a lui Dumnezeu... De luat aminte! Femeia este „punte” și „poartă” oferită spre a păși în nemurire. Lucrul acesta este probat în chip eminent de **frumusețea de neasemuit a Maicii Domnului**. Iată cum teologhisește despre ea Sfântul Grigorie Palama: „*Vrând să creeze un chip al frumuseții desăvârșite și să arate limpede îngerilor și oamenilor puterea măiestriei Sale, Dumnezeu a făcut-o pe Maria cu adevărat preafrumoasă. El a întrunit în ea frumusețile parțiale pe care le-a împărțit celorlalte făpturi și a constituit o podoabă comună tuturor ființelor văzute și nevăzute; sau, mai degrabă, a făcut din ea un fel de amestec din toate desăvârșirile dumnezeiești, îngerești și omenestești, o frumusețe sublimă, care înfrumusețează amândouă lumile, înălțându-se de la pământ până la cer și chiar întrecându-l pe acesta din urmă.*”⁵ Poate că unora le vine greu să și-o imagineze pe Maica Domnului ca pe cea mai frumoasă femeie din lume, dar asta a fost realitatea. Icoanele au înțeles-o! Icoanele adevărate sunt de o frumusețe la puterea „n”, pogorând frumusețe cerească, pe cât ne este cu putință să vedem cu ochii noștri, atât cu cei trupești, cât și cu cei spirituali. Paul Evdokimov își subintitulează cartea despre *Arta icoanei – o teologie a frumuseții*, iar Olivier Clément îmi spunea într-un interviu că știe oameni care au venit la Ortodoxie prin frumusețea icoanelor⁶.

Confirmarea frumuseții de sorginte divină a omului a constituit-o întruparea Prototipului său, a Însuși Fiului lui Dumnezeu. Pruncul Emanuel este „Făt-Frumos prin excelență”, deodată „Făt al Dumnezeirii” și „Făt al Omenității”. El este originea frumuseții noastre originare. Iar Ileana Cosânzeana, cea de o frumusețe extraordinară, încât *la soare te puteai uita, dar la dânsa ba*, pare să ne spună despre omenirea creată de Dumnezeu frumoasă. Așa cum Ileana Cosânzeana este răpită de tot felul de zmei și de balauri, cum este pândită de primejdii existențiale, amenințată de un prizonierat etern în brațele răului, de

4. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia XIV*, 4, p. 162.

5. *In dormitionem*, P.G., t. 151, col. 463 A B, apud Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. pr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, f.a., p. 223.

6. Costion Nicolescu, *Riscul de a fi ortodox*, Ed. Sophia, București, 2002, p. 215.

la care este salvată, după o suită de încercări primejdioase, după lupte grele, de Făt-Frumos, tot așa și lumea, ca mireasă potențială a lui Hristos, este mântuită de Acesta, prin jertfa Lui supremă pe Cruce, de la căderea, fără putință de ridicare, în ispite fără număr, aducătoare de moarte veșnică, de la amenințarea robiei veșnice în ghearele diavolilor. Sfinții Părinți, de la cei mai vechi, și Biserica noastră văd legătura cu Hristos ca pe una cu caracter nupțial, ca pe o nesfârșită nuntă în duh, cea dintre un Mire dumnezeiesc spiritual și o mireasă pământească (fie ea Biserica, lumea sau sufletul omului drept-credincios) care tinde, la rândul ei, prin transfigurare, către o deplină spiritualizare. Drumul acesta se face prin *înduhovnicire*.

Hristos, „Fătul Frumos”, a crescut frumos și ne-a devenit *Păstorul cel frumos* (Ioan 10, 11). Mai trebuie observat cum unul din tipurile lui Hristos în lumea veche a fost Iosif cel atât de renumit prin frumusețea sa (Facerea 37-50), folosită întru izbăvire de frați și de neam. Ce frumos! La rândul lui, Psalmistul vestea:

*„Plăcut ești Tu în frumusețe mai mult decât fiii oamenilor,
har se revarsă pe buzele Tale,
de aceea Dumnezeu Te-a binecuvântat în veac. //
Încinge-Te cu sabia peste coapsă, Puternice,
în strălucirea și frumusețea Ta”*

(Psalmul 44, 2-3).

Precum „Lumină din Lumină”, Iisus Hristos S-a întrupat și „Frumusețe din Frumusețe”. Peste veacuri, Sfântul Vasile cel Mare nu-și poate opri această exclamație: „*Nepovestită și nespusă este frumusețea Cuvântului*”⁷. Răspunsul omului, atât ca persoană, cât și așezat în comunitate, cu necesitate când comunitatea aceasta este Biserica, se cere să fie pe măsură:

*„Împăratul îți va dori frumusețea,
că El este Domnul tău”*

(Psalmul 44, 11).

Dumnezeu ne vrea întru totul frumoși, să ne scoatem frumusețea la lumină și în lucrare, întru nesfârșită finisare de sine! Nevoia omului

7. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi, Omilia IX, 6, p. 292.*

de a fi de la Dumnezeu dăruit cu frumusețe și de a i se spune că este frumos este prezentă la ei mai mulți oameni. În acest sens, o poetă atât de sensibilă și atât de mare precum Edith Södergran exclama: „*Mai dă-mi o oglindă, / să-mi spună că sunt frumoasă*”⁸.

Frumusețea este condiție ontologică, este însământată în firea omului. Chiar dacă, în felul acesta, Frumusețea poate fi încadrată între-*universalii*, ea se cere cu necesitate *întrupată*. Chiar și ceea ce numim îndeobște *frumusețe interioară* are, cel mai adesea, nevoie să rodească într-o exprimare exterioară.

Dar **frumusețea este necreată**, vine de dincolo de Creație, de la Creator. Hristos a pogorât printre noi frumusețea Tatălui Său, care devine și Tatăl nostru:

„*Frumusețea (n.n. cu majusculă) S-a făcut văzută,
Nu a făcut-o asemănătoare lui Adam,
Ea seamănă cu totul Tatălui ei*”⁹.

Ca și despre Dumnezeu, se poate spune despre frumusețe că este fără început. Este necreată, deoarece ține de Persoanele dumnezeiești și de relația dintre Ele. Frumusețea acestei lumi este iradierea și reflectarea frumuseții dumnezeiești. În acest sens, iată cum bine sintetizează Paul Evdokimov: „*La Sfinții Părinți, Frumusețea dumnezeiască este o categorie fundamentală biblică și teologică; născând frumusețea lumii, ea este o realitate teologală, o calitate transcendentală a ființei, similară cu ceea ce este adevărat și bun.*”¹⁰.

La un alt capăt de istorie, unul cu aspect de prezent continuu, aflăm revelația cu conținut profetic a lui Feodor Dostoievski: „***Frumusețea va mântui lumea!***”¹¹ Ea a produs multă uimire, emoție, precum și nesfârșite interpretări și comentarii. Pentru creștini, lucrurile sunt

8. Edith Södergran, *Motanul care aduce noroc*, în „Poeme”, col. „Cele mai frumoase poezii”, trad. Veronica Porumbacu, Ed. Albatros, București, 1972, p. 41.

9. Sfântul Efrem Sirul, *Imnele credinței* 8, 6, apud P. Tanios Bou Mansour, *La pensée symbolique de Saint Ephrem le Syrien*, Kaslik, 1988, p. 251

10. Paul Evdokimov, *Arta iconei, o teologie a frumuseții*, trad. de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1993, p. 29.

11. Feodor Dostoievski, *Idiotul*, partea a treia, cap. V, Ed. pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 433.

mai limpezi: Frumusețea are caracter personal, este unul dintre numele Persoanei Hristos¹². El este Cel Care mântuiește lumea, iar chemarea Lui este o chemare la frumusețe în toate cele.

Așadar, prin izvorul și prin revărsarea ei finală, **condiția frumuseții este una paradisiacă**. Ea este pusă atât la începutul, cât și dincolo de sfârșitul lumii. Venind din paradis, frumusețea înmiresmează, e mireasma binelui. Lumea se află neconținut pe drumul dintre două frumuseți absolute: cea a Edenului pierdut („*frumusețe neprihănită*“, cum o vede Sfântul Efrem Sirul¹³) și cea a Împărăției Cerurilor, a celor mântuiți prin Frumusețe. Un drum pe care-l parcurgem și la fiecare sfântă liturghie de la frumosul Prunc Emanuel zugrăvit în Potir în proscomidiar la frumusețea lui Hristos răstignit și înviat din Potirul de pe masa altarului. Pe acest parcurs, omul este chemat frumos să făptuiască frumosul. Frumusețea maximă, în urmarea frumuseții dumnezeiești nu este lucrare lesnicioasă. Cu luciditate și smerenie își vede poetul puținătatea lucrării sale: „*Și eu, cândva, am să adaug la frumusețe, poate, un dram*.”¹⁴. Un dram, dar unul poetic, de mare preț.

Sfântul Efrem Sirul, unul din cei mai mari poeți ai creștinătății și ai lumii, vorbește despre frumusețea Crucii, care este de regăsit în rai¹⁵. Cu alte cuvinte, frumusețea are de-a face cu pătimirea întru Înviere. Bine observă Olivier Clément: „*În dialectica Crucii și cea a Parousiei poate fi admirată o mare frumusețe*.”¹⁶.

Același mare poet, ne spune că în rai, trupul va fi înveșmântat cu frumusețea sufletului¹⁷. Părintele Dumitru Stăniloae vedea această in-

12. Alături de: *Pâinea vieții* (Ioan 6, 35), *Lumina lumii* (Ioan 8,12), *Poarta oilor* (Ioan 10, 7), *Păstorul cel bun* (Ioan 10, 11), *Învierea și Viața* (Ioan 11, 25), *Calea, Adevărul, Viața* (Ioan 14, 6), *Vița cea adevărată* (Ioan 15, 1), *Împăratul* (Ioan (18, 37), *Alfa și Omega* (Apocalipsa 22, 13), *Steaua strălucitoare a dimineții* (Apocalipsa 22, 16), *Iubire* (1 Ioan 4, 8, 16) ș.a.

13. Sfântul Efrem Sirianul, *Imnul 5, 12*, în „Imnele Raiului“, Ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 50.

14. Osip Mandelștam, *Nôtre Dame*, în „Versuri“, col. „Cele mai frumoase poezii“, trad. Puiu Brăileanu, Ed. Albatros, București, 1984, p. 35.

15. Sfântul Efrem Sirianul, *Imnul 6, 5*, p. 55.

16. Costion Nicolescu, *Riscul de a fi ortodox*, p. 215.

17. Sfântul Efrem Sirianul, *Imnul 9, 20*, p. 85.

terioritate a trupului în raport cu sufletul ca fiind originară și exercitându-se și în această lume¹⁸. Ca și spiritul, trupul este dat omului tot spre mijlocirea dialogului, însoțind îndeaproape sufletul în toate câte le are de spus: „*Destinația trupului este ca spiritul uman să lucreze prin el la transfigurarea sau spiritualizarea întregului cosmos*”¹⁹. Trupul lucrează la transfigurarea lumii, întrucât el însuși este capabil de transfigurare. Or, transfigurare înseamnă înfrumusețare. „*Dacă frumusețea constă în manifestarea spiritului prin materie, cea mai mare frumusețe, după Părintele Dumitru Stăniloae, este iradierea spiritului viu prin trupul viu*”²⁰.

Omenirea se definește major îndeosebi prin felul în care a generat frumusețe într-o perioadă istorică sau alta, într-un spațiu geografic sau altul, în anumite coordonate spirituale sau altele. Prin străduință și stăruință. Cu alte cuvinte, se definește prin Cultura sa. Dumnezeu-Semănătorul a pus buna sămânță spirituală, omul este dator să-I aducă pe un tainic altar, jertfă întru iubire, Cultura rodită. Una pe măsură. Și nu numai omenirea în ansamblul ei, ci și fiecare om în parte este chemat la acest parcurs, generat de o dorință ontologică de regăsire, de recâștigare. Ne-o arată limpede această Bindecuvântare din slujba înmormântării: „*Cel ce cu mâna dintru neființă m-ai zidit și cu chipul Tău cel dumnezeiesc m-ai cinstit, iar pentru călcarea poruncii iarăși m-ai întors în pământ, din care am fost luat, la cel după asemănare mă ridică, cu frumusețea cea dintâi iarăși împodobindu-mă.*”²¹ *Podoaba frumuseții celei dintâi...* Comentând Ioan 3, 5, Sfântul Chiril al Alexandriei vorbește despre *frumusețea arhetipică* care ne este redată prin nașterea din apă și din Duh, refăcându-se astfel înfierea dumnezeiască²². Chipul ca cinstire a omului din partea lui Dumnezeu... Odată recâștigată, frumusețea celor din rai este una „*care nu pălește niciodată*”²³. Până la o recăpăta, **vom fi cercetați la judecată întru**

18. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1978, p. 366.

19. *Ibidem*, p. 369.

20. *Ibidem*, p. 428.

21. *Molitfelnic*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1976, p. 170-171.

22. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri*, partea a patra, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2000, p. 170.

23. Sfântul Efreem Sirianul, *Imnul 14*, 12, p. 119.

lămurire și prin prisma frumuseții, în toată imensa complexitate pe care o presupune acest cuvânt și conținutul lui de necuprins.

În fiecare dimineață creștinul se roagă ca la capătul drumului să ajungă în camera slavei lui Dumnezeu, printre cei care „*văd pururea frumusețea cea nespusă a slavei*” Sale²⁴. Dar ca să fim vrednici de frumusețea de dincolo este necesar să deprindem frumusețea încă din această lume.

Toate cele susținute până acum se întemeiază pe faptul că, așa cum observa părintele Dumitru Fecioru traducându-i pe părinții capadocieni, grecescul *kalos* poate fi tradus, după caz, dar și simultan, atât cu *bun*, cât și cu *frumos*²⁵. Cel mai adesea, cele două înțelesuri sunt interschimbabile atunci când este vorba despre faptele omului (Matei 5, 16; 26, 10; Ioan 10, 32-33; I Tim. 5, 10 și 25; Tit 3, 8 și 14; Evrei 10, 24; I Petru 2, 12). Sunt două versete din Epistolele pauline care, citite în această cheie, deplin justificată, ne dezvăluie un conținut al frumosului în cea mai mare măsură cutremurător. Primul se află în scrisoarea trimisă de Sfântul Pavel către creștinii din Galata: „*Bine este ca frumosul (binele) să-l râvniți întotdeauna...*” (Galateni 4, 18). Al doilea cuvânt era adresat vecinilor noștri din Tesalonic și, prin ei, oricărui om atent la chemarea lui Hristos, din orice timp și din orice loc: „*Supuneți totul încercării, păstrați ce este frumos (bine)*” (I Tesaloniceni 5, 21). În același sens, Apostolul Ioan își îndeamnă fiul duhovnicesc: „*Iubitule, nu urma urâtul (răul), ci frumosul (binele). (...) Cel ce face urâtul (răul) nu l-a văzut pe Dumnezeu*” (III Ioan 1, 11). În aceste învățături inspirate se cuprinde **sâmburele doctrinei creștine despre frumos: râvnirea**

24. *Rugăciunea a șasea a dimineții*, în „Ceașlov”, ediția a II-a, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1973, p. 13.

25. Aflăm un superb text, deopotrivă filosofic și mistic-poetic, în legătură cu frumosul și frumusețea la Dionisie Pseudo-Areopagitul, în *Despre numele divine* (capitolul IV, 7, trad. Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy, Ed. Institutul European, Iași, 1993, p. 76-78). La el „*frumos este ceea ce participă la frumusețe, iar frumusețea este acea calitate comună, prin care toate lucrurile participă la cauza frumuseții lor*”. Cu alte cuvinte *frumosul* este principiul general, în timp ce *frumusețea* este „întruparea” în diferite forme a acestui principiu. Nu am avut în textul nostru această rigurozitate, care ne-ar fi fost oarecum restrictivă, ne-am lăsat purtați de inspirația de moment și de intuiția limbii.

lui, atingerea lui și necesitatea cantonării în el, precum și aceea a constituirii lui în criteriu de mântuire. Dacă țelul declarat al creștinului este *theosis*, vederea și contemplarea lui Dumnezeu, apoi aceasta nu se poate face în nici un fel pe calea urâtului, oricât de nevinovat le-ar părea el unora. Creștinul adevărat nu privește frumusețea cu detașare, ci, dimpotrivă, cu cea mai mare atașare și implicare.

Întrucât **frumusețea și binele se implică și au o coexistență ontologică ipostatică**, frumusețea nu poate fi o condiție facultativă, peste care s-ar putea, eventual, trece cu ușurință. În mod normal, frumusețea este înaintemergătoarea și vestitoarea binelui. Fără susținerea acestuia, rămâne magmatică, te rățăcește. Binele constituie rugul bine pregătit. Frumosul este flacăra care-l învăluie și care transmite căldura și lumina aceluși bine. Rug și flacăra una sunt. Tot ceea ce este frumos este rezultatul unui bine, al unui „bine făcut“. Acest lucru reiese, de altfel, destul de clar din afirmația lui Hristos: „*Orice pom bun (agathon) face fructe frumoase (kalous)*“ (Matei 7, 17). Prima întâlnire cu ceva și, mai ales, cu cineva, cu atât mai mult cu Dumnezeu, este înlesnită prin frumusețe.

Pe de altă parte, evident este că nu tot binele este frumos. De pildă, a dăruii cuiva în nevoie este bun lucru, dar, ca să fie și frumos, dăruirea aceasta trebuie să fie făcută cu o anumită delicatețe, cu o anumită artă, încât celălalt să nu se simtă umilit.

Două sunt **valorile supreme în creștinism**, iar problema cea mai dificilă este echilibrarea lor justă: **adevărul de credință și iubirea**. Este de cercetat relația frumuseții cu acestea.

Sfântul Apostol Petru are această observație tulburătoare și edificatoare în legătură cu viziunea creștină asupra frumuseții: „*Frumusețea voastră va consta în adevărul lăuntric, frumusețea fără vârstă (netrecătoare) a duhului blând și liniștit, care este de cea mai mare valoare în ochii lui Dumnezeu*“ (I Petru 3, 4). Dar iată și o observație de mare finețe a lui Andrei Tarkovski privind legătura dintre adevăr și frumusețe: „*Adevărul exprimat prin frumusețe este enigmatic, nu poate fi descifrat, nu poate fi explicat prin cuvinte. Dar atunci când ființa umană, individul, se află lângă frumusețe, confruntat cu frumusețea, în fața frumuseții, îi simte prezența, fie și printr-un fior rece care-l trece pe șira spinării.*“

*Este ca o minune căruia îi devine deodată martor, în ciuda lui. Iată!*²⁶. **Relația dintre frumusețe și adevăr** în creștinism este una directă, una ce conduce la veșnicia frumuseții. Și cum *adevărul lăuntric* din noi nu poate fi decât Hristos, este clar că de El ține orice frumusețe adevărată și, prin aceasta, fără vârstă, într-o veșnică *tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. De orice fel ar fi ea, cu voie sau fără de voie, cu știință sau fără știință, cu făptuirea, cu cuvântul sau chiar și numai cu gândul, fără nici o îndoială, **cantonarea în urât este eretică**, în sensul deplin al cuvântului: strâmbarea Adevărului întrupat pentru noi întru iubire și frumos. Frumusețea (ca și binele) nu poate veni decât de la Dumnezeu. Numai în felul acesta ea poate fi adevărată. Atât de clamata **frumusețe a diavoului** este una părelnică, înșelătoare, nu are consistență perenă, se destramă la o privire atentă și cunoscătoare, la un semn al crucii. Dincolo de ea se ascunde urâul, hidosul chiar. Nimic, dar absolut nimic din ceea ce a creat Dumnezeu nu poate fi pus sub patronajul urâtului fără a risca blasfemia. Și totuși... În Rugăciunea a treia dintre Rugăciunile de seară, cea către Sfântul Duh, spunem la un moment dat: „*Ori frumusețe străină am văzut și cu ea mi-am rănit inima*”²⁷. Câteva cuvinte și câte invitații la nesfârșite desfolieri întru decoperire de nuanțe! Mai întâi este de reținut că frumusețea poate răni, iar cea rănită este inima. Apoi, ce să înțelegem prin *frumusețe străină*? Frumusețea părelnică și imitativă venită prin diavol? Sau frumusețea unei ființe sau a unui obiect aparținând altuia și a cărui posesie râvnind-o cu patimă îți otrăvești ființa?

Vădita legătură dintre **iubire și frumos** este dialectică, de reciprocă stărnire și întreținere. Nu poți iubi cu totul și cu totul decât ceea ce este frumos. Și nu poți vedea frumosul adevărat decât iubind. În același timp, iubirea trans-figurează, schimbă figura, în-frumusețează, umple cu frumusețe. Ea descoperă, vede frumusețea acolo unde obtuzitatea privirii neiuibitoare nu pătrunde sau o ignoră. Asta nu înseam-

26. Victor Loupan, *Tarkovski parle. Le plus grand cinéaste soviétique rompt le silence*, interviu exclusiv, în „Le Figaro Magazine”, sâmbătă 25 octombrie 1980, p. 38, *apud* Costion Nicolescu, *Credința, nădejdea și iubirea în viața și opera lui Andrei Tarkovski*, Ed. Lumea credinței, București, 2013, p. 435.

27. *Rugăciunea a treia, către Sfântul Duh*, în „Ceaslov”, ed. cit., p. 170.

nă că iubirea falsifică. Dimpotrivă. Transfigurarea pe care o generează orice iubire autentică presupune, ca o consecință firească, și trans-vederea, vederea dincolo de aparențe, descoperirea frumuseții în adevărul ei ultim. Cui nu i s-a întâmplat să considere foarte frumoase chipuri pe care alții le considerau banale sau șterse, și pe care și el, dacă s-ar detașa din miracolul iubirii, le-ar vedea în același fel? Dar, pentru cel ce-l iubește, chipul acela își dezvăluie frumusețea. Și nu o frumusețe părelnică, ci una cât se poate de reală. La rândul ei, frumusețea face posibilă iubirea, o naște, o întreține, o întărește, o validează. Oare nu am putea îndrăzni să construim o triadă oarecum paralelă celei pauline a celor trei virtuți teologale: credința, nădejdea și iubirea (I Corinteni 13, 13)? Anume din adevăr (pentru credință), bine (pentru nădejde) și frumusețe (pentru iubire), și să observăm cum în eshaton adevărul și binele se vor fi epuizat prin împlinire desăvârșită, în timp ce frumusețea va persista, asemenea iubirii, constituind o manieră de ființare a slavei lui Dumnezeu direct dau rășfrântă asupra celor ce l-au urmat Lui prin lucrarea sârguincioasă a talanților dăruți lor, în bătaia fertilizatoare a harului.

Iubirea este spirituală, prin izvorul ei; prin consecință, și frumusețea este spirituală, în egală măsură, având aceeași sorginte. Având în vedere această strânsă legătură dintre frumos și iubire, precum și faptul că iubirea lui Dumnezeu pentru noi și porunca nouă adusă de Hristos de a ne iubi (Ioan 13, 34) sunt chestiuni cu aspect dogmatic, se poate îndrăzni formularea acestei teologumene: că și frumosul (sau frumusețea) este o categorie care are un conținut dogmatic, în mai pronunțată măsură decât unul simplu estetic.

Sunt destui cei care, din ignoranță, consideră (fără să cerceteze sau cercetând cu totul superficial!) că Biserica este o lume mohorâtă, a restricțiilor și a opreliștilor. Or, dimpotrivă, ea este o lume a bucuriei de a trăi și a veseliei aferente, a libertății în slujba vieții, cea mai propice exprimării creative. Iată cum vedea Sfântul Vasile cel Mare frumusețea Bisericii, comentând frumusețea mării, așa cum reiese ea de la Facere 1, 9-10: *„Dacă marea este frumoasă și de laudă în ochii lui Dumnezeu, cum să nu-I mai fie mai frumoasă adunarea unei astfel de biserici, în care sunetul amestecat, asemănător valului care atinge*

țărmlul mării, pornit din glasul bărbaților, femeilor și copiilor se înalță către Dumnezeu în timp ce ne rugăm? O liniște adâncă păstrează neclătinată biserica aceasta, pentru că duhurile răutății nu pot să o turbure cu învățături eretice.”²⁸. Legătura pe care o face Sfântul între frumusețe și neclintirea în adevărul de credință este remarcabilă.

Biserica, spațiu privilegiat al întâlnirii cu Dumnezeu, s-a propus lumii și a răzbit de-a lungul istoriei ei prin frumusețe. Legătura dintre frumusețe și credință este una directă, cum bine observă același Vasile cel Mare: „Dacă te uiți la frumusețile de pe pământ, iarăși și prin ele ți se mărește credința în Dumnezeu”²⁹. Lucrarea Bisericii este una întru înfrumusețarea omului. Prin asceză, de pildă. Postul dă o dublă înfrumusețare, atât a trupului (a se vedea și episodul cu cei trei tineri din Babilon – Daniel 1, 11-20), cât și a sufletului³⁰. Biserica este corabia pe care călătorim deprinzând frumusețea și însoțindu-ne cu ea. Ea s-a exprimat totdeauna, începând chiar cu perioada existenței ei în catacombe, pe calea frumuseții. Mai restrâns încă, Olivier Clément precizează: „Ortodoxia a creat frumusețe”³¹. Ortodoxia, adică dreapta credință. Biserica este iubitoare, generatoare, păstrătoare, transmițătoare, propovăduitoare de frumos. Se cere pusă în lucrare cât mai asiduu vocația recuperatoare și salvatoare a Bisericii. Duhul bate unde vrea. Cu osebire în Biserică, dar nu numai în Biserică. În fond, Cosmosul întreg constituie o potențială Biserică. În ceea ce privește exprimarea frumuseții, teritoriu pedilect al rodirii „fermecate” de talanți, lucrul acesta este cu atât mai valabil. Ca atare, frumusețea poate fi regăsită în teritorii mai mult sau mai puțin depărtate de Biserică. Biserica este chemată să aprecieze și recupereze salvator frumusețea de oriunde s-ar manifesta ea. Ea trebuie să recupereze și frumosul de dincolo de urât, acela după care se cere să sapi un pic. Cum ar fi, de pildă, frumusețea Sofiei Marmeladova din *Crimă și pedeapsă*... Complementară este vocația iradiantă. Din această perspectivă, există o frumusețe interioară Bisericii, cu încărcătură concentrat liturgică, și

28. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron, Omilia IV*, 10, p. 118.

29. Idem, *Omilii la Psalmi, Omilia VII*, 3, p. 249.

30. Éphrem le Syrien, *Hymnes sur le Jeûne*, Ed. Abbaye de Bellefontaine, col. Spiritualité Orientale, n° 69, *Hymne IX*, 1, p. 81.

31. Costion Nicolescu, *Riscul de a fi ortodox*, p. 215.

o frumusețe aparent exterioară, extensie a potențelor creatoare ale Bisericii în lume. Se cuvine ca în continuare, până la sfârșitul veacurilor, Biserica să propună omului, credinciosului în orice caz, idealul frumosului. Mai mult chiar, să fie o școală întru frumusețe, o școală a frumuseții. Misiunea ei este și aceea de a-i strânge pe oameni în jurul ei prin mijlocirea frumosului, promovat pe toate căile specifice și nespecifice ei. Întru schimbarea la față a ființei. La față lăuntrică, dar și la cea văzută, cea cu care oamenii se întâmpină la început unii pe alții, căci frumusețea este calea cea mai directă către inima omului. Prima întâlnire cu ceva și, mai ales, cu cineva, cu atât mai mult cu Dumnezeu, este înlesnită prin frumusețe. Frumusețea este aceea care vorbește mai întâi omului, cea dintâi care este percepută, în timp ce alte calități au nevoie de un anumit timp pentru sesizarea lor. La focul frumuseții să se încălzească inimile și sufletele oamenilor, întru comunicare reciprocă și îndeosebi întru comunicare slăvitoare cu Dumnezeu. Căci **frumusețea nu se poate trăi deplin în singurătate, ea cere imperativ comunicare, bună însoțire.** Constituie o cale privilegiată de întâlnire, cea mai rodnică pentru comunicarea de valori, pentru diseminarea lor și pentru împărtășirea de ele. „*Prin frumos se unesc toate*“, ne atrage atenția Dionisie Pseudo-Areopagitul³². „Uite, ce frumos!“, „Vai, ce frumos!“, sunt exclamațiile prin care încercăm să împărțim cu cineva de lângă noi orice descoperire de frumusețe într-o explorare, fie ea geografică sau spirituală. *Vai*-ul acesta spune despre faptul că durerea poate uneori să fie atât de puternică încât să doară, așa precum și lumina poate să doară. Când cineva vine la tine, mai întâi îi arăți ceea ce consideri că ai frumos în viața ta. Fapt este că frumosul ni se impune, cumva fără de voie, drept criteriu prim de apreciere a ceva. Iată, de pildă, și în momentele unanim considerate a fi de mare răscruce ale vieții personale ale fiecărui om, cele numite de etnologi și de antropologi *momente de mare trecere*, cu alte cuvinte, nașterea (botezul), nunta (căsătoria) și moartea (înmormântarea) suntem tentați să apreciem lucrurile, într-o primă instanță, prin prisma frumuseții. Se spune frecvent: „Ce copil frumos!“ (chiar și atunci când nu e sau, în orice caz,

32. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. cit.*, capitolul IV, 7, p. 77. Autorul detaliază această afirmație în capitolul citat.

nu poate fi deslușită încă o astfel de calitate). Din afară, se evaluează în primă instanță frumusețea mirilor, îndeosebi a miresei. Ba chiar se spune, nu rar: „Ce mort frumos!”

Una dintre misiunile prime ale Bisericii, prin urmare a parohiei și a mănăstirilor, aceasta este: propovăduirea *Frumuseții care va mântui lumea* și lucrarea în virtutea ei, cu alte cuvinte în virtutea lui Hristos și a învățaturii Sale, exprimate cât mai frumos cu putință. Este necesară regăsirea acestei vocații primare și firești, vitale, a Bisericii. Înfăptuită cu un aer, deodată, feciorelnic și matern, în asemănare pururea Miresei lui Hristos, Maica-Fecioară Maria. Și cu un duh de duioasă înțelepciune. Întru trezvie spirituală. Căci, așa cum bine sesiza Înaltpreasfințitul părinte mitropolit Iosif: „Dumnezeu așteaptă de la noi frumusețe, tot ceea ce trece prin noi, prin mâinile noastre, se cuvine să fie sau să devină frumos”³³.

Se mai poate afirma, cu vădită îndreptățire, că **frumusețea adevărată nu poate fi, în ființa ei, decât liturgică**, mulțumind Inspiratorului și slăvindu-L. Dar și reciproca este egal valabilă și trebuie respectată: **liturgicul autentic nu poate să fie decât frumos. Spiritualitatea Bisericii**, cu osebire a celei de Răsărit, **este filo-calică**, cu alte cuvinte una a „iubirii de frumusețe”, în toate felurile în care ea ni se poate înfățișa.

Pentru toate acestea și pentru multe, multe altele, prin împodobire cu artă măiastră și cu trăire pe măsură, **Biserica este frumoasă**. Nici nu s-ar putea altfel, fiind ea a lui Hristos.

Este de luat aminte, în prelungire și în însoțire, la **frumusețea din cultura țărănească**. Satul românesc a crescut spiritual în umbra luminoasă a Bisericii, devenind componentă organică a acesteia. Țăranul român a pus totdeauna un preț mare pe frumusețe. O cântă mereu. Mai mult chiar: pare că o slăvește.

Țăranii erau frumoși. În acest sens, vechi fotografii și picturi ne dezvăluie o frumusețe a țăranilor, dintre acelea care-ți „taie respirația”. O noblețe spirituală de netăgăduit, dar și o anumită fascinantă asprime, o curăție feciorelnică, dar și o îndrăzneală nebănuită răzbat din

33. Într-un cuvânt ținut la ediția din anul 2012 a Festivalului „De dragul frumosului”, organizat de Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Occidentale și Meridionale.

chiar chipurile lor, din ținută, din privire, din îmbrăcăminte, din mers, din gesturi, din curajul lor, din răbdarea demnă a suferinței...

Țăranii țâșneau cu fiecare gest frumosul. Frumosul apărea în vremurile mai vechi, dar până relativ de curând în lumea satului, drept o condiție naturală a omului. Părintele Dumitru Stăniloae consideră armonia a fi „*trăsătura cea mai cuprinzătoare și cea mai definitivă a neamului nostru*”³⁴. Este vorba despre o armonie complexă, care implică grația și seriozitatea în creațiile etnice de durată, roade ale echilibrului nostru³⁵. Această armonie conduce la faptul că o componentă artistică îi este țăranului român structurală și fundamentală³⁶. Ernest Bernea considera, și el, această componentă ca fiind omniprezentă în creația țărănească: „*Elementul artistic este prezent și fără ca funcțiunea obiectului să o ceară. Casa, poarta, lingura, ia sau cana sunt împodobite cu motive alese dintr-o nevoie interioară, care exprimă o sete de frumos*”³⁷. Mai mult chiar, el considera această trăsătură ca pe una primordială, care îi pune pe români într-o bună vecinătate culturală cu orice alte popoare: „*Românul, s-a spus, are un deosebit simț artistic. Simțirea și îndemânarea, gustul și ochiul său l-au ridicat între neamuri pe treptele superioare ale creației artistice*”³⁸. De conivență cu tatăl său³⁹, Horia Bernea vede **frumusețea ca o componentă relevantă și revelatoare a identității țăranului român**⁴⁰ și a făcut-o prezentă ca

34. Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, Ed. Asociația românilor din Bucovina de Nord, 1992, p. 67.

35. *Ibidem*, p. 52 sq.

36. *Ibidem*, p. 68-69: „*Arta lui e armonie. (...) Armonia e tot una cu esteticul. Românul nu uită de estetic nici în momentele de exuberanță sau de mare durere. (...) Românul știe în arta lui un lucru pe care numai un aristocrat îl știe: ce trebuie să omită.*”

37. Ernest Bernea, *Civilizația română sătească*, col. „Țară și neam”, Ed. Scrisul românesc, București, 1944, p. 86.

38. *Ibidem*.

39. „*Țăranul român trăiește adânc necesitatea frumuseții. (...) El nu este numai posesorul unui simț și gust artistic deosebit, dar se poate spune că are și o conștiință artistică. (...) Arta populară românească este expresia unei sete de frumusețe, este un îndemn la viață înălțată și pură, este măiestrie.*” *Ibidem*, p. 86-87.

40. Iată, în acest sens, și afirmația lui Simion Mehedinți: „*Sensibilitatea morală a neamului din Carpați nu se simte împăcată până ce binele nu e însoțit și de frumusețe. Altminteri, nici binele nu-i destul de bun. (Acesta e fondul cel mai tainic al cugetării și*

atare în Muzeul construit genial de el. În practică, această componență îl conduce pe Țăranul Român la o mare disponibilitate spre creația artistică. Aflăm în exprimările lui artistice o nesfârșită libertate de expresie, o îndrăzneală bine strunită, care se manifestă prin proporții adecvate și culori echilibrate. Cam în același fel vedea arta țărănească și Lucian Blaga, atunci când se referea, în plenul Academiei Române, la „siguranța fără greș a creației, belșugul de subînțelesuri și de nuanțe, implicațiile de infinită rezonanță și însăși spontaneitatea neistovită”⁴¹. Până la urmă, îndeosebi pentru străini, arta țărănească românească vorbește de o manieră mai concretă, mai puternică și mai rafinată, mai directă despre frumusețea sufletului românesc⁴², decât multe volume de informații și de analiză. Asta poate și pentru că arta țărănească recuperează o întreagă experiență istorică: „Astfel cum se înfățișează astăzi arta populară țărănească, este ceva evoluat, de o evoluție înceată, aproape imperceptibilă dar existentă; este ceva care ține de formarea și istoria neamului și anume de civilizația lui sătească. Este aici filtrată și rodită o experiență de veacuri, care a dus la expresii cu adevărat unice”⁴³. Aceste expresii unice rezultă din „o viziune, o sensibilitate, un gust, o tehnică și o experiență proprie”⁴⁴.

Ceea ce este remarcabil și pentru mulți destul de greu de explicat este faptul că în societatea veche sătească exprimarea prin frumusețe era de obște. Nu aparținea numai unei elite a satului sau, poate mai corect spus, întreaga comunitate sătească era *de elită*, din anumite puncte de vedere, printre care și cel artistic, tocmai în virtutea trăirii pe temeiul unei tradiții solide și serioase, care așeza lucrurile

al simțirii poporului român.)” (Simion Mehedinți, *Creștinismul românesc*, Ed. Fundația Anastasia, București, 1995, p. 136).

41. Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, discurs ținut la 5 iunie 1937, în ședința solemnă de recepție la Academia Română, Monitorul Oficial și Imprimeriile statului”, Imprimeria națională, Depozitul general Cartea Românească, București, 1937, p. 7-8.

42. Jean Jaquet de Tomes, în ziarul „La Roumanie”, 5 decembrie 1907, *apud* Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii I (1872-1910)*, Ed. Grai și suflet – Cultura Națională, București, 1991, p. 234.

43. Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 83.

44. *Ibidem*.

într-o matcă corectă. Acest obștesc bun gust nu poate veni decât dintr-o spiritualitate accentuată și asiduu lucrătoare, dintr-o acceptare mai apropiată a Duhului în preajmă și o împreună lucrare firească cu El. Astfel privind, pare îndreptățită considerația lui Ernest Bernea, un foarte atent observator și un bun cunoscător al universului spiritual sătesc: „*Țăranul român dovedește o mare superioritate în înțelegerea și tratarea frumosului*”⁴⁵. Frumusețea face posibilă nesfârșite exprimări, egal îndreptățite și valabile, cu alte cuvinte, o diversitate în unitate, cum bine observa și același Ernest Bernea, „*unitatea (aceasta) este bună pentru că ea nu exclude varietatea, ci dimpotrivă o presupune*”⁴⁶.

Concluzia care s-ar putea desprinde este aceea că, pentru țăranul român, frumusețea este calea cea mai potrivită, mai directă, mai expresivă de slăvire a lui Dumnezeu. Având o legătură personală intimă cu Dumnezeu, el simțea nevoia acestei slăviri iubitoare. Ea se transmitea firesc pe calea tradiției. **O tradiție nu poate răzbi, nu poate supraviețui dacă nu poartă pecetea frumuseții.** Tradiție înseamnă pentru români și exprimare prin frumusețe slăvitoare.

Această frumusețe poate lesne fi detectată în expunerea construită de Horia Bernea la Muzeul Țăranului Român. Având ca deviză spusa lui Dostoievski, marele pictor a ales să exprime personalitatea neamului nostru tocmai prin punerea în evidență a frumuseții sale tulburătoare și geniale în multe ale sale, de la obiecte la obiceiuri și până la exprimarea familiarității cu Dumnezeu.

Din păcate, în vremea modernă pare că s-au produs mutații genetice și... mutanți. Acum senzația este aceea că frumusețea tinde să se retragă într-o stare muzeală, conservată ca o mărturie a unor alte vremi, din care firi nostalgice își mai adapă încă nevoile ființiale. O explicație ar putea fi, eventual, și aceea că lumea se cufundă și se complăce într-o continuă îndepărtare de Dumnezeu.

Frumusețea este legată în mod fundamental și firesc de tinerețe, îndeosebi prin iubire și timp de înflorire a ființei. Lucrul acesta este evocat neîncetat de marea poezie de iubire a lumii, inclusiv

45. *Ibidem*, p. 14.

46. *Ibidem*.

de poezia biblică (*Cântarea Cântărilor*). Tinerețea are în ea însăși o frumusețe anume. Frumusețea este un atribut firesc al omului tânăr și este tonic să te uiți la tineri și să le vezi chipurile exprimând, înflorindă, frumusețea lui Dumnezeu, de multe ori fără ca ei să-și dea seama, alteori denaturându-i sensul. Tinerețea este un stadiu de maximă potențialitate a omului, care dă naștere unor adevărate explozii de energii creatoare, un miracol al lui Dumnezeu. Dumnezeu l-a creat pe Adam tânăr, nu copil, nici bătrân. Deci, starea primordială a omului era de tinerețe și de aferentă frumusețe, chiar dacă încă de pruncie spirituală.

Tinerețea este timpul frumuseții proaspete, al frumuseții care se revarsă peste lume spre împodobire, în cazuri fericite și spre slăvire, cum ne-o spune și poetul între poeți Reiner Maria Rilke: „*O, suflete al meu, cât poți, tresaltă, / pe Domnul preamărindu-L tu mereu.*”⁴⁷. Totodată, timp al acumulării intensive de frumusețe, pe toate căile la îndemână. Totul este acum năvalnic, numai freamăt. Simțurile, mereu la pândă, sunt agile, pe toate le receptezi cu mai mare acuitate, ele au să-ți comunice mai cu spor frumusețea lor. Distingi mai bine nesfârșitele nuanțe ale frumuseții puse de Duhul în Creație. Toate rezonază, sună și răsună, cântă și încântă. Afară și în lăuntru (mai ales!). Și trupul, și sufletul, și mintea. Pielea este netedă și catifelată, ochii limpezi și scânteietori, nările freamătă (cu)prinzând miresme inefabile, atingerea sunt percepute cu infinită finețe, toate cele ale Creației au un gust aparte, o savoare ascunsă pe care o deslușești cu uimire și bucurare⁴⁸. Este timpul când a fi romantic nu conține nimic rău. Dimpotrivă...

Trebuie să învățăm să vedem frumusețea, să o primim, să o prețuim, dar nu numai atât, ci și să o folosim cum se cuvine. Dramatic este faptul că de multe ori nu se știe ce să se facă cu tinerețea, cum să se fo-

47. Rainer Maria Rilke, *Magnificat*, din ciclul *Partea a doua a poeziilor noi* [1908], în vol. „Opera poetică”, trad. de Mihail Nemeș, Ed. Paralela 45, București, 2007, p. 355.

48. „*Beau lapte din șistar și mă cuprind fiori, / Că prea-i bun laptele proaspăt – cum să spun / Parcă beau soare amestecat cu nori, / Sunt zeul tinereții ce-n lapte mă răzibun!*”, spune poetul, și vezi cum i se prelinge laptele pe ființă, imaculând-o (Ion Alexandru, *Beau lapte*, în „Cum să vă spun”, Ed. pentru Literatură, București, 1964).

losească atributele și capacitățile ei, și atunci este resimțită într-un mod care poate duce la degradarea persoanei. Frumusețea tinereții este o frumusețe pe care unii știu s-o păstreze și chiar s-o sporească, dar alții o risipesc cu nonșalanță⁴⁹. Creștinește vorbind, la frumusețea tinereții, care apare mai evident ca dar gratuit al lui Dumnezeu, omul trebuie să adauge prin propria-i lucrare. Vine momentul după care Dumnezeu te lasă să și răspunzi. Frumusețea vizibilă nu se poate ține la nesfârșit prin ea însăși; are nevoie de o susținere interioară. Sfântul Ioan Gură de Aur, care vorbește despre o frumusețe a feței și o frumusețe a sufletului⁵⁰, atrage atenția că simpla frumusețe fizică este perisabilă⁵¹.

Tinerii trebuie să știe să ducă frumusețea și iubirea lor în Biserică, pentru că acolo poate fi păstrată veșnic, dar în același timp să preia din iubirea și frumusețea Bisericii și să le poarte în lume, să facă tot timpul acest transfer cu dublu sens, pentru că întreaga lume ar trebui adusă la starea de Biserică a lui Hristos.

Totuși, trebuie spus apăsat că **frumusețea omului nu ține neapărat de vârstă**. Nu trebuie absolutizat proverbul care spune că nu s-ar fi văzut *copil cuminte și babă frumoasă*. Există bătrâni de o frumusețe care-ți taie respirația, a căror prezență te bucură prin însăși frumusețea lor extraordinară, liniștitoare și neliniștitoare în același timp, ca orice frumusețe adevărată. Iată o convingătoare pildă în Scriptură: „*Chiar și la bătrânețe, frumusețea Sarei atâta strălucea că se lua la întrecere cu virtuțile bărbatului ei*”⁵². Admirabil! Și frumusețea este, în fond, o virtute și se cuvine tratată ca atare. Și să nu uităm să observăm că starea cea mai propice unei însoțiri cu Dumnezeu, monahismul, își trage numele de la starea de „bătrânețe frumoasă” (călugăr = *kalos gheros* =

49. În acest sens, este întristător să vezi cum după ce în clasa întâi cam toți copiii par niște îngerași nevinovați, spre sfârșitul ciclului gimnazial chipurile prea multora dintre ei devin destul de bizare (prin ceea ce exprimă, prin multă goliciune sau alterare spirituală etc.), ca să nu mai vorbim de aceia care arborează, cu nonșalanță, cu știre sau fără să știe, însemne stupide, iar uneori chiar satanice. Cum de este posibil un drum atât de coborâtor al ființei? Rămâne aceasta o întrebare la care este tare greu de răspuns și care ar trebui să ne preocupe neîncetat.

50. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXII*, 5, p. 418.

51. *Ibidem*, *Omilia XXVIII*, 3, p. 356.

52. *Ibidem*, *Omilia XXXII*, 5, p. 418.

„bătrân frumos“). Este o frumusețe cu totul aparte, pentru că poartă, în cazurile normale, luminoasă, cununa înțelepciunii.

Dar, oare **ce și cum este frumosul**? Frumos vine de la latinul *formosus*, care ne trimite cu gândul la *formă*, dar formă care exprimă și conținutul, care nu poate deveni cu adevărat frumusețe decât dacă este înrădăcinată cât mai adânc în buna ființare. Frumusețea răzbate la suprafață precum viața în orice proces de naștere. Cât despre sămânța ei, ea este aruncată prin inspirația venită de la Duhul Sfânt. Dar, iată cum definește Sfântul Vasile cel Mare: „*Frumusețea este armonia care înflorește în felul cum sunt alcătuite mădularele și are har în ea*“⁵³. Cum am văzut, tot la armonie se referea și Părintele Dumitru Stăniloae⁵⁴. Lucrul extrem de important de reținut este acela că **frumusețea are har în ea**. Într-o convorbire cu Layla Alexander, Andrei Tarkovski îi spunea, pe cât de simplu, pe atât de paradoxal, că: „*Nu există nimic mai frumos și mai tainic decât frumusețea. Dar cum să atingi această simplitate? Iată întrebarea!*“⁵⁵. Este vorba de simplitatea desăvârșită a lui Dumnezeu... O țintă de avut în vedere, chiar dacă imposibil de atins.

Ce trebuie observat ca prim și ultim la frumusețea adevărată este că ea ține strâns de transfigurare, de schimbare la fața interioară și exterioară a oricui. Lecția aceasta ne-o (pre)dă Însuși Hristos la Schimbarea Sa la Față, când: „**Stăpânul se suie în Muntele Taborului, frumusețea Dumnezeirii Sale să o strălucească**“ (Troparul Înainteprăznuirii, la Vecernie, p. 54)

Pentru creștin, frumusețea nu are numai un caracter simplu și ludic estetic (important, de altfel), nici unul preponderent și uscat etic (și el important). Ea spune despre o bună întrupare a ființei, una roditoare până la sublim. Depășește omenescul și putințele lui, poate fi realizat numai cu ajutorul Duhului. În cazurile cele mai bune printr-o colaborare deplin asumată cu El. Izvorul frumuseții venite prin lucrare

53. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi, Omilia IX*, 5, p. 291.

54. Vezi nota 34.

55. Layla Alexander, *Les mystères et sacrements d' Andrei Tarkovski*, în „Le film soviétique“, Moscova, nr. 8/1989, p. 32, *apud* Costion Nicolescu, *Credința, nădejdea și iubirea...*, p. 434.

omenească nu poate fi decât unul singur: inspirația nemijlocită și cu totul tainică a Duhului Sfânt, indiferent de faptul că, în lucrarea lor, unii sunt conștienți de acest lucru, iar alții nu. Ca urmare, omul, în general, creștinul cu osebire, receptează **frumusețea** ca pe **un dar al lui Dumnezeu, un mesaj al Lui** adresat ție, personal. Un dar al harului. Dumnezeu nu numai dăruiește frumusețe, dar ajută și la punerea ei în lucrare. Mai mult chiar, Dumnezeu sporește frumusețea: „*Întru voia Ta, Doamne, dat-ai frumuseții mele putere*” (Psalmul 29, 7). Sfântul Vasile cel Mare exemplifică această putere cu strălucirea pe care a căpătat-o chipul lui Moise după întâlnirea sa cu Dumnezeu pe Muntele Sinai (Ieșirea 34, 35). Frumusețea nu poate fi decât dinamică, înviorătoare, dătătoare de viață. De aici și atracția ei irezistibilă pentru ființa nepoluată spiritual. Ea dă conținut și sens vieții. Frumusețea este cea care face să ți se taie răsuflarea și să-ți bată inima mai tare. Ea face ca frumos înflăcărat să trăiască poetic persoana⁵⁶. Și să se tămăduiască firea. Într-un cuvânt, sub patronajul frumuseții, lumea și viața sunt sau măcar par mai... frumoase.

Frumusețea este o chestiune de cultură creștină (indiferent de religia în care se află o persoană sau alta sau de lipsa ei de credință), de rafinament al credinței, de corectă intrare în legătură cu Dumnezeu, de a ști să te lași cu smerenie pătruns de Duhul Sfânt. Nu ar fi corect să facem din frumusețe o categorie pur sau absolut spirituală. Frumusețea presupune întrupare, este palpabilă, sesizabilă, concretă, reală. Nu există frumusețe fizică și frumusețe spirituală. Orice frumusețe are ființă spirituală, numai că ea poate fi dublată de o lucrare spirituală sau de nelucrare. Cea dintâi o pune în valoare, cea din urmă o ofilește. Proba frumuseții spirituale este reflectarea ei, într-un fel oarecare, și asupra trupului. Starea de normalitate este aceea în care ochii noștri spirituali sunt destul de spiritualizați încât să observe frumusețea și acolo unde ochii trupești nu răzbat sau se înșeală. În limba română există și această expresie (în legătură cu fetele): *frumoasă* (frumos) *ca o cadră*. Frumusețea omului se cuvine a fi aceea a unei „cadre” care înconjoară cu discreție și cu grija

56. Chiar dacă-și are izvorul în ființă, frumusețea se face simțită odihnindu-se dinamic pe persoană și pe lucrarea prin care ea se exprimă și care o exprimă.

o icoană, subsumându-i-se. Din icoană, indiferent ce temă este zugrăvită, transpare Hristos. Se cere ca frumusețea cadrului (a ramei) să se subsumeze frumuseții Lui, încercând, cu discreție și smerenie, să-L pună în evidență.

Frumusețea este dată de Dumnezeu întru mângâiere și izbăvire. **Frumusețea are un caracter taumaturgic** prin duhul ei blând și liniștit, despre care vorbea Apostolul Petru⁵⁷. Mai ales atunci când se însoțește cu credința puternică și cu curajul inteligent. Căci, chiar dacă pare să se adreseze cu precădere simțurilor, Frumusețea nu este posibilă fără inteligență, în cazurile cele mai fericite având ca suport chiar o anumită înțelepciune. Sunt în istoria mântuirii, jalonând-o protector și pilduitor, câteva persoane despre care ni se spune apăsător că erau nespuse de frumoase și care și-au pus frumusețea și inteligența în slujba lui Dumnezeu și a neamului lor, scoțându-l din situații extrem de dificile, de viață și de moarte: Sara, Iosif, Rut moabiteanca, Estera, Iudita... În continuare, într-o continuitate, atâtea și atâtea sfinte le Bisericii. Privind la Sara, Sfântul Ioan Gură de Aur ne atrage atenția că frumusețea nu poate fi acuzată niciodată a fi motivul căderii unei femei, pentru simplul motiv că „*Frumusețea este opera lui Dumnezeu*”⁵⁸. Un adevăr axiomatic!

Frumusețea impune celui sensibil o anumită delicatețe, o discreție în apropierea de ea. Firesc și finețe. În fața ei, atunci când strălucește, simți nevoia să-ți pleci ochii, măcar din când în când. Nu ni se spune despre eroina principală din basmele noastre că ea este atât de frumoasă, încât *la soare te poți uita, dar la dansa ba?* Știi că se află acolo un dar dumnezeiesc care nu ține de consum, care-ți copleșește atât eventualele mici merite, cât și puterea de permanentă suportare. Tocmai datorită refuzului frumuseții adevărate de a deveni o perisabilă marfă de consumație, sunt și cazuri în care aceasta se ascunde și cere asceză râvnitoare spre descoperire și fixare. A se vedea atât de pilduitoare, în acest sens, *Povestea porcului*, a lui Ion Creangă.

57. Un exemplu simplu ne vine în ajutor spre susținere: surorile care îngrijesc pe bolnavi sunt totdeauna femei; s-a ajuns la această soluție și pentru că frumusețea lor este, în termeni reali, alinătoare.

58. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXII, 5*, în „Omiliile la Facere”, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1987, p. 418

Frumusețea este o condiție a bunei viețuiri, în tot ce înseamnă ea, de la gândire⁵⁹ la făptuire, de la făptuire la contemplare. O condiție a ajungerii la asemănare cu Dumnezeu, la îndumnezeire. Frumusețea se conjugă cu *a fi*, nu cu *a avea*. Ea nu *se are*, ci *se este*. Căzut din frumusețea paradisiacă, omul se poate întoarce la ea lucrând întru înfrumusețarea sa și a lumii. Frumusețea are această calitate rară, de a fi, deodată, și cale, și țintă. Lucrul acesta poate fi împlinit numai prin intensă și asiduă lucrare spirituală. Omul îndumnezeit este un om frumos. Întru asemănarea cu Dumnezeu omul trebuie să fie cu necesitate, într-un fel sau altul, creator de frumos. Andrei Tarkovski așa își vedea condiția sa de om și de artist. Producerea frumosului nu este ușoară. Un obiect, o lucrare, o operă, o viețuire trebuie cu migală pregătite întru frumusețea lor, trebuie ca ele să se coacă la Soarele inspirator și să apară la timpul lor (cf. Psalmul 1, 3), atunci când, după o divină rânduială, le vine rândul și sunt mai de folos.

Din păcate, pot fi și abordări greșite ale frumuseții. Una este obsesia propriei frumuseți și invidia frumuseții altuia până la dorința de a o vedea stinsă⁶⁰. O alta este folosirea frumuseții din vanitate, spre slavă deșartă de sine. Produsele ei sunt găunoase. În sfârșit, o alta ar fi *calofilia*, promovarea frumuseții frivole, de suprafață și la suprafață, una fără rădăcini adânci, din care să-și tragă consistența și persistența. Totodată, trebuie semnalat acest mare pericol pe care-l implică foarte adesea frumusețea: mândria! La origini, dar păstrându-se până astăzi, *mândru*, *mândră*, *mândrețe* sunt sinonime pentru *frumos*, *frumoasă*, *frumusețe*. Limba română, limbă cu vădite valențe teologice implicite, conduce această realitate până la a numi cu acest cuvânt păcatul considerat a fi pricină multor alte păcate și a unor căderi dintre cele mai grave, nu o dată producătoare de catastrofe.

Și un lucru cu adevărat cutremurător: misticul Dionisie Areopagitul, om familiar cu marile taine ale lumii acesteia, vede în *frumos* cauza

59. „*Gândiți frumos!*”, era îndemnul neîncetat al părintelui Teofil Părăian.

60. Tema este tratată pe înțelesul tuturor, de pildă, în *Albă ca zăpada* a Fraților Grimm: „*Oglindă, oglinjoară, cine-i cea mai frumoasă...?*”. În ciuda tuturor „eforturilor” asidue ale falsei frumuseți, frumusețea adevărată, totdeauna însoțită de curăție sufletească, răzbate până la urmă. Chiar și prin moarte! Din care se ridică la sărutarea Mirelui!

creatoare, țelul și modelul a toate câte există și chiar și a celor care încă nu există⁶¹. În ultimă instanță, orice frumusețe reprezintă o răsfângere a slavei lui Dumnezeu, care trebuie receptată ca atare și în nici un caz amestecată și confundată cu lucruri slabe.

Cele care au în chip eminent rostul concret de a lucra și de a vehicula frumusețea, prin punerea în lucrare a talentelor, a celor înzestrați de Dumnezeu cu mulți talanți, sunt artele. **Artele sunt pedagogi privilegiați.** Nu trebuie să iasă ele spre lume, lumea vine spre ele fermecată și doritoare de desfătare spirituală. Rodul lucrării lor trebuie folosit mai insistent ca instrument de educare. Artiștii lucrează asupra materiei și a spiritului fără să le distrugă. Le transformă întru transfigurare. Le infuzează cu spirit. Artele sunt arterele prin care frumosul irigă fertilizator corpul omenirii, inclusiv trupul Bisericii, trup al lui Hristos. Lucrătoare în Biserică, ele devin **arte liturgice.** Exprimarea Bisericii se exercită cu precădere prin intermediul acestora. Biserica s-a slujit în chip eminent de poezie, de arhitectură, de muzică, chiar și de dans, într-o formă epurată. În toate ale ei, exprimarea Bisericii este poetică. Arta bisericească înseamnă slăvire și provoacă revărsare de frumusețe divină. Frumusețea cheamă la slăvire, iar slăvirea ei nu se poate face decât tot pe calea frumuseții.

Arta este mărturisire despre frumusețea primordială, adăugând la ea frumusețe. Izvorul frumuseții nu seacă niciodată. Ctitoriile, cele cu adevărat demne de acest nume, sunt frumoase: în ele jertfa artistică se întâlnește cu jertfa lui Hristos și a Sfinților Lui. Căci podoabă Bisericii este frumusețea sfinților ei, strălucind în jertfa lor de multe feluri⁶². Minele Bisericii vorbesc foarte adesea despre frumusețea muceniciei. Biserica și Neamul se încununează cu ea. Frumusețea împodobitoare izvorâtă de artiști îi fac pe ei înșiși, apoi, podoabă comunității lor, neamului, eventual omenirii. În fondul ei, arta mare este o jertfă, iar în Biserică ea poate conduce la jertfa încununată cu cununa sfințeniei. Atâția sfinți poeți (mari poeți!), sfinții melozi, Sfântul Andrei Rubliov ș.a. Jertfa aparține artiștilor, dar în bună măsură și ctitorilor și celor ce știu să

61. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. cit.*, capitolul IV, 7, p. 77.

62. Saint Ephrem, *Les Chants de Nisibe*, chant 21, 5, Ed. Cariscrypt, Paris, 1989, p. 74.

aprecieze frumosul, ce-i care-i susțin pe artiști și le încurajează, în fel și chip, buna lucrare. **Frumusețea artistică este (și ea) o frumusețe a mărturisirii.** Despre frumusețea lui Dumnezeu, despre frumusețea Creației Lui și despre îndemnul Lui apăsător spre lucrare frumoasă întru frumusețe. Artele nu te izolează de realitatea vieții, propunându-ți una iluzorie, ci te fac să o trăiești mai apropiat. **Arta și viața una sunt.**

Rămâne o problemă importantă, dureroasă, neliniștitoare. Anume: **lipsirea de frumos, căderea din frumusețe, abdicarea de la frumusețe, însoțirea sinucigașă cu urâtul.** Căci, intuiția, sădită ontologic în noi, ne spune, cu o anumită insistență, că frumusețea, ținând de paradis, trebuie să fie veșnică și neconținut râvnită întru însoțire.

Ceea ce se întâmplă cu *kalos* în textele evanghelice, se petrece, de asemenea, și cu *kakos*, care exprimă cu egală putere și îndreptățire și răul, și urâtul. Ca atare, se poate spune că oamenii răi sunt și urâți (Matei 5, 45). Urmând o gândire logică, vine aproape de la sine faptul că **urâtul** se împerechează cu... ura. Limba română își dovedește din nou înalta teologie conținută (am putea spune, tot așa: ontologic) și împerecherea amintită o afirmă răspicat în acest caz. Ea nu recurge la cuvinte paralele, ci păstrează relația originară a conținutului acestor termeni. Cel ce urâște emană urâtenie în jurul lui se face pe sine urât. Cu el totul devine urât, diabolic deci. Cuvântul *urât* exprimă, în același timp, un raport de totală și activă despărțire. Dacă frumusețea cheamă întru însoțire, urâtul respinge, separând ireconciliabil. Nu putem iubi ceea ce este urât. Ceea ce este urât... este de urât. Căci este permisă o singură ură: cea a urâtului!⁶³ Ne-o spune Psalmistul: „*Voi, cei ce-L iubiți*

63. Este drept că aflăm la Ioan (12, 25) o afirmație tulburătoare și a cărei exegeză nu este ușoară: „*Dar cel ce-și urâște viața în lumea aceasta, o va păstra pentru viața veșnică*”. Este de luat în considerare explicația părintelui Bartolomeu Anania în legătură cu cuvântul *a urî*, în acest context: „*Ebraism preluat de greaca veche și, prin ea, de limbile moderne. Nu e vorba de «a urî» în înțelesul propriu al cuvântului, căci Iisus nu îndeamnă niciodată la ură, ci de capacitatea de a te despărți imediat și total de cei dragi, spre a deveni adept apropiat al Domnului. Matei, care și-a scris Evanghelia mai întâi, în aramaică și apoi în greacă, a fost conștient de riscul acestui cuvânt și a formulat aceeași teză în termeni prioritari: «Cel ce-și iubește pe tatăl său (...) mai mult decât pe Mine...» (Matei 10, 37)*”. (Noul Testament, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte

pe Domnul, urâți răul!” (Psalmul 96, 11). Dar adevărat este că urâtul totdeauna urăște frumosul fără a avea vreun motiv. „*M-au urât pe nedrept*”, spune Hristos ucenicilor Săi (Ioan 15, 25), citându-l pe Psalmist (Psalmul 24, 18). Pe urma lui Hristos, este urât atât Tatăl (Ioan 15, 23), cât și ucenicii Lui (Ioan 15, 18-19). Domnul ne avertiza asupra a ceea ce se întâmplă creștinilor tot mai adesea odată cu trecerea veacurilor, în care pot fi incluse și agresările recente de la noi, privind prezența icoanelor în spațiile publice sau a religiei în școală.

Sfântul Ioan Gură de Aur, comentând ziua întâi a Facerii, vorbește despre „*urâtenia păcatului și frumusețea virtuții*”⁶⁴, lucru pe care omul firesc îl poate lesne constata și realiza. Dar problema poate fi pusă, cu egală îndreptățire, și invers, și să spunem despre urât că este păcătos și despre frumos că este virtuos. *Frumusețea virtuții* este o preocupare și a altui sfânt, capadocianul Vasile cel Mare. Acesta atrage atenția că urâtul nu este de la Dumnezeu, nu a fost pus în Creație, ci se datorează căderii ei: „*Răul nu este creat, după cum susțin ereticii... Dacă toate sunt de la Dumnezeu, cum este cu putință ca răul să derive din bine? Nici urâtul nu derivă din frumos și nici viciul din virtute*”⁶⁵. Din nou urâtul pus în legătură cu abaterea de la adevărul de credință...

Numai frumusețea iubitoare poate rezista invaziei urâtului, îl poate birui, dar nu este deloc o luptă ușoară.

Nu putem scăpa de **o serie de întrebări**. De ce oameni ai Bisericii, din zona cea mai curată a ei, pe care îi considerăm buni și iubitori (de Dumnezeu și de aproapele), apar lipsiți de gust și promovează urâtenii? De ce putem recepta disjunct: oamenii ca fiind frumoși, iar preferințele lor tinzând spre urât? De ce spun ei că sunt frumoase lucruri de care noi suntem convingși că sunt urâte? Lipsa bunului gust este o chestiune de infirmitate nativă sau de lipsă de bună educare? Cât de vinovat este omul de lipsa sa de receptivitate la frumos și, mai ales, de faptul că încurcă frumosul cu urâtul? Sunt greu de aflat răspunsuri mulțumitoare la aceste întrebări destul de chinuitoare; chinuitoare,

osteneli, ediția a doua, revăzută și îmbunătățită, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1995, p. 125, n. 1).

64. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia III*, 4, p. 52.

65. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii și Cuvântări*, *Omilia IX*, 5, p. 441.

pentru că ele țin de lăuntru cel mai lăuntric al ființei umane și de destinul ei eshatologic. Ne putem gândi la faptul că anumite persoane pot fi mai dotate decât altele pentru sesizarea sau practicarea frumosului și întru însoțire cu el. Încă nu s-a inventat, însă, o unitate de apreciere pentru o astfel de înzestrare, ceva de genul IQ-ului pentru inteligență. Poate că unii dintre cei duhovnicești sunt atât de orbiți de frumusețea slavei lui Dumnezeu, încât nu mai disting prea clar împrejurul lor frumusețea din această lume. Totuși, n-aș acorda prea multora această circumstanță atenuantă. Este adevărat că problemele de acest fel nu prea apar în legătură cu frumusețea Creației lui Dumnezeu, ci îndeosebi cu cea adăugată în prelungire, de oameni înzestrați de el cu acest dar al creației întru frumos. Nesocotirea sau proasta socotire a roadelor sporirii de talanți semănați de Dumnezeu în anumiți oameni, hărăziți, este, totuși, vinovată.

Una dintre bolile maligne cele mai devastatoare ale lumii de astăzi este constituită de propagarea urâtului, de pierderea criteriilor de apreciere a frumuseții. Nu s-a realizat și nu se realizează că atât de mult dezbătuta **luptă dintre bine și rău a fost și este, în același timp, o la fel de necesară și de acerbă luptă între frumos și urât.** Pe măsură ce înaintăm în veacuri, acest din urmă caracter a devenit tot mai pregnant. Este îngrijorător și întristător faptul că drumul nostru istoric pare să reprezinte o rătăcire tot mai accentuată pe acest drum periculos și înfundat. Urâtul ne asaltează, ne invadează poluant, ne maculează, uzurpându-ne existența firească. În loc să fie cu precădere atenți la frumusețea lucrurilor, oameni devin tot mai preocupați de valoarea financiară și de insolitul și de ciudățenia lor, de cele ce sunt caracterizate, în zilele noastre, a fi, într-un fel sau altul, mai mult sau mai puțin, *de fițe* sau *cool*. Tocmai pentru că toate acestea au devenit o dominantă a societății contemporane, promovarea frumuseții devine tot mai stringentă, crede Andrei Tarkovski: „*Cu cât este mai mult rău în lume, cu atât sunt rațiuni pentru a crea frumosul. Este mai dificil, fără îndoială, dar totodată este mai necesar*”⁶⁶. Hristos Se întreba dacă la ve-

66. Laurence Cossé, *Portrait d'un cinéaste en moine poète, entretien avec Andrei Tarkovski*, în Antoine de Baecque, *Andrei Tarkovski*, Ed. de l'Etoile/Cahiers de cinéma, Paris, 1989, *apud* Costion Nicolescu, *Credința, nădejdea și iubirea...*, p. 434.

nirea Sa de-a doua va mai găsi credință pe pământ (Luca 18, 8). Ne-am putea întreba, în urmarea celor de mai sus, dacă va mai găsi frumusețe. Creștini fiind, suntem obligați să nădăjduim că da, va găsi, chiar dacă tare împuștinată, întrucât **condiția vieții Bisericii noastre nu poate fi decât una a frumuseții**. Iar despre Biserică am fost încredințați că nu o vor birui nici porțile iadului (Matei 16, 18).

Pomul din mijlocul raiului era al *cunoașterii frumosului (binelui) și urâtului (răului)* (Facerea 2, 9). Prin urmare, frumusețea pesupune o cunoaștere. **Există o știință și o cunoștință a frumuseții**, după cum, în consecință, și o știință și o cunoștință a evaluării frumuseții și a evaluării lumii prin prisma frumuseții. Ca să învățăm prin frumos, trebuie mai întâi să învățăm să vedem frumosul adevărat. Să-l deosebim atât de frumusețea falsă, cât și de urât. Deși pus în firea omului, precum și alte virtuți, aprecierea frumosului nu este deloc ușoară. Din punct de vedere creștin, o aserțiune relativistă, de tipul „nu-i frumos ce-i frumos, e frumos ce-mi place mie“, înseamnă o instaurare a bunului plac în acest domeniu și nu-și poate afla în nici un fel locul. Ca și pentru adevăr, pentru iubire, pentru lumină etc., criteriul frumuseții este întrupat, este Hristos, și, ca atare, în afara oricărei duplicități. Deprinderea frumosului se face prin instruire și pacticare, prin exersare. Frecvetându-l: privind, ascultând, îmbăindu-te în el. Cercetându-i și însoțindu-te, pe o cale au alta, direct sau livresc, cu cei care creează opere frumoase și cu cei care știu să spună pertinent despre ele. În primă și în ultimă instanță, frumusețea se învață de la Duhul. Acolo trebuie cu precădere căutată. Odată deprins, cât de cât, frumosul se cere exersat întru sporire în multe planuri: cel de sine, cel de comunicare a sinelui și cel de înfrumusețare a lumii.

Deprinderea frumuseții conduce cu necesitate la **formarea bunului gust**. Chiar dacă *gusturile nu se discută*, pentru creștinul adevărat prostul gust nu poate intra în nici un caz în discuție. Totdeauna este ceva îndoielnic în creștinul care promovează în propria-i viață, uneori chiar cu o inconștientă evlavie, urâtul. Arată aceasta o plecare a aceluia, cel puțin cu o parte a sa, pe un făgaș greșit, care nu este al lui Dumnezeu, ci al vrăjmașului Lui⁶⁷. Iar ceea ce ne doare pe noi mai mult este

67. Cum, de altfel, considera și Sfântul Vasile cel Mare (vezi nota precedentă – 44).

faptul că și bunul gust liturgic a slăbit. Asta nu poate să nu întristeze și să nu îngrijoreze.

Cum reușeau cei vechi, fără să fi absolvit academii de artă sau alte școli de studii superioare sau măcar medii, să ajungă la un gust artistic atât de rafinat și atât de teologic susținut, să pretindă, în consecință, atât de la ei cât și de la alții, numai lucruri de o certă calitate, lucruri pe care astăzi, nu o dată, le receptăm drept capodopere? De ce nu aflăm urâtenii provenind din vremurile vechi sau de ce totul ni se pare acolo realizat, împlinit? Un răspuns simplu ar putea fi acela că trăiau în mai mare concordanță cu firea lor, așa cum a fost ea creată de Domnul. Căci, **tot ceea ce este original firesc este frumos**. Din momentul creației sale firești. Un răspuns parțial, care, desigur, nu epuizează analiza...

Una dintre preocupările procesului de învățământ ar trebui să fie aceea de a găsi mijloacele pedagogice cele mai potrivite pentru a ajunge la inima copiilor, a tinerilor și, în general, a oamenilor. Cum să facem, așa cum spunea Andrei Tarkovski cu prilejul unei dezbateri de la British Film Institute, la 8 februarie 1981: „*Mi se pare că obiectivul artei este acela de a pregăti spiritul omenesc ca să perceapă binele*“, că „*arta poate atinge profunzimea sufletului omenesc și lăsa omul fără apărare în fața binelui*“⁶⁸. Or, una dintre căile privilegiate de a-l face pe om fără apărare în fața binelui este aceea de a-l face mai întâi neputincios în fața frumosului adevărat. În vederea acestui obiectiv, orice lucrare de educare se cere săvârșită cu o animită artă și să aibă o minimă însoțire cu arta.

Chiar dacă frumusețea, în viziune creștină, are un incontestabil conținut etic, ea depășește etica, care rămâne, totuși, o categorie filosofică rece, abstractă. Cel puțin la începuturile procesului educativ, frumusețea pare să prevaleze, oarecum instinctiv, asupra binelui. Astfel, în limba noastră, care și-a însușit conținutul dublu al binelui-frumos, se spune în mod uzual copiilor, dar nu numai lor, „nu e frumos“

68. Ian Christie, *Against Interpretation: An Interview with Andrei Tarkovsky*, dezbateri la British Film Institute, condusă de Ian Christie, la 8 februarie 1981, în Andrei Tarkovsky, *Interviews*, edited by John Gianvito, Ed. University Press of Mississippi, Jackson, 2006. p. 69.

sau „e frumos“ sau „e urât“ în legătură cu fapăturile lor, înțelegându-se că „nu este bine“ sau „este bine“ sau „este rău“.

Frumusețea este cea mai îndrituită ca să deschidă porți către inteligență și înțelegere, reprezintă calea cea mai captivantă de învățatură, la absolut orice materie, dar cu atât mai mult la cele ce țin de credință, este educația prin frumusețe, educația întru frumusețe. **Educarea prin frumusețe** are două componente: pe de o parte descoperirea frumuseții subiectului studiat și expus și cea a structurii din care face parte acel subiect, pe de altă parte frumusețea discursului în legătură cu subiectul respectiv. Nu neapărat o retorică strălucitoare, cât o deplină sinceră trăire. Fie că temele de studiu se referă la Natură (Creație; științe ale naturii), fie că se referă la Cultură (creație adăugată), ele acced, în cele din urmă, la frumusețe sau la căderea din frumusețe.

Mulți copii se înstrăinează de materiile care li se predau deoarece, din pricina unor dascăli fără har, ele le apar ca simple obligații, acumulare de informații uscate și lipsite de viață, din cauza faptului că nu le este descoperită frumusețea lor structurală. Argumentele conving foarte greu sau poate nu vor convinge niciodată, în timp ce frumusețea este capabilă să stârnească interesul și să seducă „pe scurtătură“. Iar, apoi, motivațiile științifice să se adauge cu pace și cu temei, pecetluind convingerea. Dacă frumosul și binele sunt ipostatice, mai roditor este ca să se înfățișeze un conținut prin fața lui frumoasă decât prin cea de bine. Acesta se va insinua împreună cu frumosul, pentru că acolo este. Orice lucru și orice faptură au o poveste frumoasă. Prin aceasta își oferă mai generos fața accesibilă înțelegerii. Poveste nu înseamnă născocire, este istorie adusă la timpul prezent, frumos retrăită. S-ar cuveni ca un bun învățător, după modelul Învățătorului Hristos, să aibă capacitatea să străvadă structura dinamic frumoasă a tuturor așezărilor din lume, pentru a putea s-o descopere apoi ucenicilor. Capacitatea pedagogică a frumosului este incontestabilă. Frumusețea răzbate prin structura ei poetică. Orice învățământ poate înflori și rodi mai lesne sub pecetea poeticului.

Cum bine sugerează Anton Pavlovici Cehov: „*La om, totul trebuie să fie frumos: și chipul, și îmbrăcămintea, și gesturile și ținuta și sufletul și gândurile*“ (*unchiul Vanea*). În felul acesta ele devin atractive și

convingătoare, îndepărtând bariere, stârnind curiozitatea cea bună. Frumusețea este cea care stârnește mai degrabă interesul și ține atenția trează. Așadar, frumusețe a expunerii, frumusețe a spunerii (*vorba dulce, mult aduce*), frumusețe la chip, frumusețe la înfățișare în fața elevilor, frumusețe la îmbrăcăminte... Cu bun gust și cu puțină pricepere, toate acestea se pot realiza cu costuri relativ reduse. Situația cea mai fericită și cea mai productivă este aceea în care elevul este îndrăgostit de învățătorul sau profesorul său și-l urmează de drag, nu numai din interes didactic sau de teamă.

Chiar dacă-și are nașterea în gândire și se adresează sufletului, frumusețea pătrunde, în primă instanță, pe **calea simțurilor**. Privind felul în care s-a construit limba română, pentru însoțirea mai apropiată cu frumosul trei simțuri par să fie privilegiate: văzul, auzul și mirosul. Căci spunem: *este frumos* (la vedere), *sună frumos*, *miroase frumos*. Prin acestea trei acționează cu osebire în chip terapeutic frumosul. Gustul se însoțește cu *bunul*, iar pipăitul cu *plăcutul*. Însă, *bunul gust* se întoarce cu fața tot spre frumusețe. *Plăcerea tactilă* subînțelege și ea o anumită frumusețe, specifică, a ceea ce este pipăit. Trebuie pregătite frumuseți educative pentru toate cele cinci simțuri. Spunea Psalmistul: „*Gustați și vedeți că bun este Domnul*” (Psalmul 33, 8). Asta vrea să spună că se poate trece în continuare, după o bună educare prin frumusețe a simțurilor, la **simțurile spiritualizate**, iar și mai departe la simțirea lăuntrică, în duh. Toate simțurile fizice au corespondente spirituale sau duhovnicești: vederea în duh și străvederea, auzul lăuntric, bunul gust, buna mireasmă duhovnicească, atingerea inimii etc. etc.

În Biserică, scopul final al educației nu se mărginește la simple diplome, iar în continuare la promovări vanitose, ci țintește tocmai spre perfecționarea duhovnicească ultimă a omului: îndumnezeirea după har. Cel puțin, dacă nu este atinsă, ea să rămână ca reper-chemare la orizontul ființei! Cei învățați sunt chemați să fie slujitorii, iar nu stăpânii, celor neînvățați. Slujitori întru sporirea binelui.

Evanghelia exaltă iubirea și veștejește lipsa ei. De aici, în ordine logică, trebuie promovat frumosul și evitat cu tot dinadinsul urâtul. Un proverb spune, cu bună rațiune: „*Cele bune să se adune, cele rele să se spele*”. Lucrul trebuie privit aidoma și în ceea ce privește frumo-

sul și urâtul. Cele urâte trebuie lepădate ca extrem de nocive, iar cele frumoase să înconjoare ființa în toate ale ei, de la cele vizibile până la cele din lăuntru cel mai lăuntric. Un alt proverb spune: „*Ceea ce este frumos și lui Dumnezeu Îi place*“. Exceptional! Oare *gândul* nostru permanent nu ar trebui să fie acela de a-I plăcea lui Dumnezeu?